บทความวิชาการ (Academic Article)

การบรรเลงกู่เจิงเพลงไทยแบบแผน: บริบททางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม

The *Gu Zheng* Performance in Thai Style: Cultural Context and Social Relationship

อธิพัชร์ สุวรรณวัฒนะ

Athipat Suwanwattana

วิทยาลัยนาฏศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

The College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute, Ministry of Culture

athipatsu@gmail.com

Received: November 8, 2021

Revised: January 23, 2022

Accepted: February 8, 2022

Published: April 30, 2022

บทคัดย่อ

"กู่เจิง" หนึ่งในเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายจีนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะทั้งด้านวิธีการบรรเลงและกระแสเสียงที่ไพเราะสดใส ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและสร้างสุนทรียะให้แก่ผู้ฟังได้เกิดจินตนาการที่หลากหลาย อีกทั้งการตั้งเสียงด้วยระบบ 5 เสียง (Pentatonic) ที่พบเฉพาะเครื่องดนตรีในแถบเอเชียสอดคล้องกับบันไดเสียงในเพลงไทยแบบแผนสำเนียงภาษาต่าง ๆ เช่น ลาว เขมร จีน มอญ ฯลฯ เกิดการผสมผสานและสร้างสรรค์ทำนองเพลงไทยแบบแผนที่นำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เพลงไทยแบบแผนที่บรรเลงด้วยกู่เจิงสร้างอรรถรสในการฟังที่แปลกใหม่ผ่านเสียงของกู่เจิงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวผสานกลิ่นอายของความเป็นไทยในบทเพลงไทยแบบแผนได้อย่างลงตัวทำให้ได้รับความนิยมแพร่หลายในปัจจุบัน การรับเอาวัฒนธรรมดนตรีจีนเข้ามามีบทบาทนับเป็นปัจจัยด้านหนึ่งที่สำคัญที่ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – จีน แน่นแฟ้นฉันพี่น้องมากขึ้นจากอดีตสู่ปัจจุบัน ทั้งด้านสังคมวัฒนธรรม การทูต เศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: กู่เจิง, วัฒนธรรม, ความสัมพันธ์ทางสังคม, เพลงไทยแบบแผน

Abstract

The *gu zheng* is one of the Chinese stringed instruments, embracing unique performance practices and melodious sounds reflecting various emotions aesthetically. As the *gu zheng* employs the pentatonic scale tuning system widely found in Asian music, it corresponds with the particular modes in Thai classical pieces representing various foreign musical dialects such as *Lao*, *Khamen*, *Chin*, and *Mon*. The musical features mentioned inspire the creative integration between traditional Thai music and Chinese musical instruments through the unique musical performing style of the *gu zheng* playing traditional Thai pieces. The *gu zheng* performance has been popular in modern Thai society because it is integrated with Thai and Chinese music cultures, manifesting a good relationship between the two countries in terms of social, cultural, diplomatic relations, economic, and tourism from the past to the present.

Keywords: the *gu zheng*, culture, social relationship, Thai classical piece

บทนำ

ในยุคแห่งความเจริญทางด้านนวัตกรรมเทคโนโลยีที่มีความรุดหน้าแบบก้าวกระโดดส่งผลให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปได้อย่างง่ายดายและรวดเร็วไร้พรมแดน เดิมนั้นการติดต่อสื่อสารกันทำได้โดยวิธีการเขียนจดหมาย โทรเลข หรือแม้กระทั่งการเดินทางไปมาหาสู่กันในระยะทางใกล้หรือไกล สิ่งเหล่านี้ถูกทดแทนด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยและรวดเร็วกว่าอย่างโทรศัพท์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และในปัจจุบันการติดต่อสื่อสารในรูปแบบแอปพลิเคชัน เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม ล้วนตอบโจทย์ในความต้องการติดต่อสื่อสารและโต้ตอบกันอย่างรวดเร็ว อีกทั้งสามารถพูดคุยกันแบบเห็นหน้าโดยที่ไม่ต้องเสียเวลาเดินทาง เหมาะกับสถานการณ์ปัจจุบันที่ช่วยประหยัดทั้งเวลาและค่าเดินทาง

การสื่อสารทางด้านภาษามิได้จำกัดเพียงแค่ภาษาพูด ภาษาเขียนเท่านั้น "ดนตรี" เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของภาษา แต่ทว่าเป็นภาษาที่มิได้สื่อถึงกันในรูปแบบของการพูดหรือตัวอักษร หากแต่เป็นภาษาทางสุนทรียะที่สามารถสื่ออารมณ์และความรู้สึกผ่านท่วงทำนองของเพลงได้อย่างน่าอัศจรรย์ ท่วงทำนองของเพลงสามารถบอกเล่าเรื่องราวหรือสะเทือนอารมณ์ผู้ฟังให้มีความรู้สึกต่าง ๆ เช่น สดใส ร่าเริง ผ่อนคลาย หรือเศร้า เสมือนประตู

สู่ความเชื่อมโยงด้านวิถีแห่งชีวิต จิตใจ สังคมวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ที่สืบทอดมาอย่างยาวนานและแนบแน่นระหว่างไทยและจีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวจีนที่เดินทางเข้ามาส่วนหนึ่งเพื่อการติดต่อค้าขาย และมีจำนวนไม่น้อยที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่บนผืนแผ่นดินไทยจนกระทั่งกลายเป็นคนจีนในประเทศไทยหรือที่เรียกกันโดยเข้าใจว่า “คนไทยเชื้อสายจีน” วัฒนธรรมจีนที่ถูกถ่ายทอดสู่วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมร่วม ผ่านความเชื่อจนแทบเป็นวัฒนธรรมเดียวกันและส่วนหนึ่งก็ยังคงยึดถือ สืบทอด และปฏิบัติต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจวบจนถึงปัจจุบัน อาทิ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต ประเพณี อาหาร ข้าวของเครื่องใช้ สถาปัตยกรรมแบบผสมผสาน ตลอดจนศิลปะและวัฒนธรรมทางด้านเพลงและดนตรี

เพลงไทยสำเนียงจีนเป็นส่วนหนึ่งของการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นระหว่างชาติไทยและชาติจีน ผ่านทำนองเพลงโดยการประพันธ์เลียนท่วงทำนองที่เกิดจากการได้ยินได้ฟังเพลงจีนแท้ ๆ แล้วจดจำทำนองนั้น ๆ มาเป็นแนวทางในการประพันธ์ หรือการนำทำนองเพลงจีนแท้ ๆ มาบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีไทยเลยก็มี ในอีกมิติหนึ่งของยุคสมัยที่วัฒนธรรมดนตรีเดินทางเชื่อมโยงถึงกันกว้างขวางและเป็นอิสระไร้ซึ่งข้อจำกัด นักดนตรีในประเทศไทยก็นิยมบรรเลงเพลงไทยด้วยเครื่องดนตรีต่างชาติมากขึ้น อาทิ เปียโน ไวโอลิน กีต้าร์ และหนึ่งในเครื่องดนตรีชิ้นเอกของจีนที่เข้ามามีบทบาทในสังคมวัฒนธรรมดนตรีไทยก็คือ “กู่เจิง” เสียงเพลงที่ถ่ายทอดจากเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายของจีนอย่างกู่เจิง สามารถสะกดผู้ฟังให้เคลิบเคลิ้มได้ด้วยกระแสเสียงที่นุ่มนวลอ่อนหวานสดใสเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ อีกทั้งยังสามารถนำมาบรรเลงเพลงไทยแบบแผนได้อย่างลงตัวด้วยกลวิธีการบรรเลงที่หลากหลาย สะท้อนอารมณ์ได้หลายลักษณะ จึงได้รับความนิยมในหมู่นักดนตรีและผู้ฟังได้ไม่ยากนัก

สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงสนพระทัยในเครื่องดนตรีกู่เจิงตั้งแต่ครั้งเสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนและได้ทอดพระเนตรการแสดงกู่เจิงที่ทางรัฐบาลจีนจัดถวายก็ทรงสนพระทัย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2542 ทรงเริ่มศึกษาการบรรเลงกู่เจิงจาก “อาจารย์หลี่หยางและอาจารย์เสี่ยวหง” พระอาจารย์ชาวจีนแผ่นดินใหญ่ (สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี, 2554) พระองค์ทรงมีความมุ่งมั่นในการศึกษาและฝึกซ้อมอย่างจริงจัง แม้ว่าจะทรงมีภารกิจมากมายแต่ก็มิทรงละทิ้งการฝึกซ้อมด้วยทรงมีความรักในเครื่องดนตรีกู่เจิงเป็นอย่างยิ่ง ทรงศึกษาการบรรเลงกู่เจิงอย่างต่อเนื่อง การเสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนหลายครั้งเพื่อทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ รวมถึงทรงศึกษาการบรรเลงกู่เจิงเพิ่มเติมส่งผลให้ความสัมพันธ์ของสองประเทศมีความกระชับแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นดุจบ้านพี่เมืองน้อง และด้วยความร่วมมือในระดับประเทศจึงเกิดการจัดการแสดงคอนเสิร์ตศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีนาฏศิลป์คือ “คอนเสิร์ตสายสัมพันธ์สองแผ่นดิน” เพื่อเชิดชูพระเกียรติและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านดนตรีนาฏศิลป์ระหว่างไทยและจีนขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2544 โดยรัฐบาลจีนได้ส่งคณะนาฏศิลป์จีนและศิลปินที่มีชื่อเสียงของจีนเดินทางมาร่วมแสดงด้วยเพลงไทยแบบแผนที่โลดแล่นบนเวทีระดับชาติ พระอัจฉริยภาพด้านการบรรเลงกู่เจิงของพระองค์เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาผู้ชมมากมาย อาทิ เพลงเต้ยโขง ลาวเสี่ยงเทียน เขมรไทรโยค แสดงให้เห็นถึงการสอดประสานกันอย่างลงตัวระหว่างสองวัฒนธรรม รัฐบาลจีนจึงได้กราบบังคมทูลเชิญให้ทรงจัดการแสดงในประเทศจีนด้วยเพื่อให้ประชาชนชาวจีนได้ชื่นชมในพระปรีชาของเจ้าฟ้าหญิงของไทย และในขณะเดียวกันก็ได้ชมการแสดงของไทยอีกหลายชุดที่ถือเป็นชุดการแสดงประจำชาติที่มีความสวยงามและน่าสนใจ โดยคณะศิลปินจากสำนักการสังคีต กรมศิลปากรและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ได้รับการตอบรับอย่างดีจากผู้ชมชาวไทยและชาวจีน จึงส่งผลให้เกิดการแสดงคอนเสิร์ตสายสัมพันธ์สองแผ่นดินขึ้นอีกหลายครั้งในปีต่อมา

ภาพที่ 1 สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรขัตติยราชนารี ทรงบรรเลงกู่เจิงในงานคอนเสิร์ต “สายสัมพันธ์สองแผ่นดิน”
ที่มา: มติชนออนไลน์, 2562, (https://www.matichon.co.th/court-news/news_1481160)

กระแสเสียงที่อ่อนหวานและพลิ้วไหวของกู่เจิงที่บรรเลงโดยเจ้าฟ้าหญิงของไทยติดตราตรึงใจผู้ชมมิรู้ลืม เสียงของกู่เจิงที่ทรงบรรเลงจึงเปรียบเสมือนกระแสเสียงแห่งการเชื่อมความสัมพันธ์ทางการทูตของไทยและจีน และในขณะเดียวกันนั้นเองสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารีกรมพระศรีสวางควัฒนวรขัตติยราชนารี พระองค์ก็เปรียบดังทูตทางวัฒนธรรมของไทย ดอกไม้แห่งไมตรีของสองประเทศจึงแบ่งบานอย่างงดงาม นับจากนั้นเป็นต้นมานับได้ว่ากู่เจิงจึงกลายเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในประเทศไทย จากความนิยมที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดผู้ประกอบการธุรกิจร้านจำหน่ายกู่เจิงมากมายในประเทศไทย อีกทั้งเครื่องดนตรีจีนชนิดอื่น ๆ ก็ได้รับความสนใจไปด้วยเช่นเดียวกันโดยเฉพาะเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายจีนที่มีกระแสเสียงและวิธีการบรรเลงใกล้เคียงกับเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายไทย อาทิ เอ้อร์หูหรือซอของจีนที่นิยมมาบรรเลงร่วมกับกู่เจิง หยางฉินหรือขิมจีนที่เดิมใช้บรรเลงในพิธีกรรมหรือประกอบการแสดงอุปรากรจีนหรือจิ้งก็ได้รับความนิยมเช่นกัน

ด้านการเรียนการสอนกู่เจิงในประเทศไทย สถาบันภาษาและดนตรีเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนกู่เจิงให้แก่ผู้ที่สนใจได้เลือกเรียนกู่เจิงตามความสนใจ รวมถึงสถานศึกษาของรัฐยังให้การสนับสนุนในการสอนดนตรีจีนเพิ่มเติมให้นักเรียนนักศึกษาเพื่อเสริมทักษะการเรียนรู้ และสามารถสอบวัดระดับตามเกณฑ์มาตรฐานของจีนได้เช่นกัน ถึงแม้ว่าจะทรงมีพระราชภาระมากมายเช่นไรแต่ด้วยพระเมตตาของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงสละเวลาในการทรงงานเพื่อเสด็จไปทรงสอนกู่เจิงพระราชทานแก่นิสิตของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ยังความปลาบปลื้มในพระเมตตาที่มีแก่นิสิตเป็นล้นพ้น

เพลงไทยแบบแผน

วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการเรียนรู้วิถีตามธรรมชาติ กิจกรรมต่าง ๆ วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมผ่านกระบวนการสร้างสมและขัดเกลาจนงดงามและยึดถือปฏิบัติตามแบบต่อ ๆ กันมา กล่าวได้ว่าเป็นความงามที่เจริญแล้ว วิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ เป็นสังคมแห่งเกษตรกรรม มีความเรียบง่าย รักสงบ อุปนิสัยของคนไทยเป็นไปตามครรลองแห่งวิถีความเป็นอยู่ที่อุดมสมบูรณ์ กตัญญูอ่อนโยน อ่อนน้อม มีน้ำใจแบ่งปัน เอื้ออาทรต่อกัน เพลงไทยแบบแผนคือมรดกทางภูมิปัญญาและเป็นศาสตร์ทางด้านศิลป์แขนงหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่เกิดขึ้นและสะท้อนความเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมงดงามละเอียดลออและยังคงยึดถือปฏิบัติกันสืบมาดังที่ พิชิต ชัยเสรี (2557) ได้แสดงความเห็นว่า คีตกวีสร้างผลงานจากมูลเหตุที่เป็นแรงกระตุ้นล้วนมาจากสิ่งเร้าคือ ธรรมชาติ เหตุการณ์ หรือความสะเทือนใจ

ดุษฎี มีป้อม (การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวถึง “เพลงไทยแบบแผน” ว่าเป็นนิยามศัพท์ที่หลายคนอาจจะยังไม่คุ้นเคยกับคำนี้เท่าใดนัก เนื่องจากยังไม่เป็นที่แพร่หลายในวงวิชาการด้านดนตรีไทย คนไทยคุ้นชินและรู้จักเพลงไทยประเภทที่มีรูปแบบทำนอง การบรรเลงและการขับร้องอย่างไทยว่า “เพลงไทยเดิม” มาก่อน แต่เนื่องด้วยกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลต่อวิวัฒนาการด้านวัฒนธรรมดนตรี เกิดเพลงประเภทต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายและจำแนกประเภทกันในเวลาต่อมา เป็นต้นว่า เพลงลูกกรุง เพลงลูกทุ่ง เพลงไทยเดิม แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการเรียกชื่อเพิ่มเติมเข้าไปให้เกิดความชัดเจนโดยการใส่คำว่า “ไทย” เข้าไป เช่น เพลงลูกทุ่ง เป็นเพลงไทยลูกทุ่ง ส่วนเพลงไทยเดิม นั้นยังใช้เรียกติดหูกันมาจนถึงทุกวันนี้ จึงนิยามคำว่า “เพลงไทยแบบแผน” เพื่อให้เข้าใจว่าเป็นเพลงไทยที่มีวิธีการบรรเลงและขับร้องด้วยวิธีการแบบไทย หรือ เพลงไทยเดิม อย่างที่เข้าใจกันอยู่แล้ว แต่ในปัจจุบันรูปแบบของเพลงไทยมีมากมายหลายประเภท อีกทั้งบางเพลงก็นำทำนองเพลงไทยแบบแผนไปเรียบเรียงหรือดัดแปลงและประพันธ์เนื้อร้องขึ้นใหม่ เช่น วงดนตรีสังคีตสัมพันธ์ของกรมประชาสัมพันธ์ วงดนตรีสุนทราภรณ์ ที่หลายเพลงได้นำทำนองเพลงไทยแบบแผนมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ เช่น เพลงไม่รักไม่ว่า ขับร้องโดย ทนงศักดิ์ ภักดีเทวา ทำนองนำมาจากเพลงม่านมงคล ที่ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2495 โดยครูมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) พุทธศักราช 2528 ด้วยเหตุข้างต้นจึงนิยามศัพท์ขึ้นใหม่ว่าเพลงไทยแบบแผนเพื่อจำแนกให้เห็นชัดเจนว่าเพลงไทยแบบแผนคือเพลงไทยที่ประพันธ์ขึ้นตามหลักทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย

เพลงไทยแบบแผนมีลักษณะของการประพันธ์ที่แตกต่างจากเพลงตะวันตกอย่างสิ้นเชิง เพลงไทยแบบแผนล้วนมีโครงสร้างมาจากผู้ประพันธ์ที่จะแต่งเนื้อเพลง (basic melody) หรือ “ทำนองหลัก” ขึ้นมาก่อนแล้วจึงเปิดโอกาสให้ผู้บรรเลงนำเนื้อเพลงมาตกแต่งให้เป็นทำนองเฉพาะที่เหมาะสมกับเครื่องดนตรีของตนเองประเภทต่าง ๆ หรือที่เรียกว่า “แปรทาง” (สุรพล สุวรรณ, 2559) การแปรทางหรือทำนองตกแต่ง (full melody) เป็นการตกแต่งประดับประดาทำนองจากลูกฆ้องหรือทำนองหลักให้เป็นไปตามแนวทางของเครื่องดนตรีนั้น ๆ (อัศนีย์ เปลี่ยนศรี, 2555) ดังนั้นรสชาติของการฟังเพลงจึงมิได้จำกัดอยู่ที่เนื้อหาของเพลงเพียงอย่างเดียว สำนวนในการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีไทยแต่ละประเภทก็มีแนวทางเป็นของตนเองทั้งสิ้น จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สร้างอรรถรสในการฟังเพลงไทยแบบแผน สำนวนเพลงที่ได้รับการปรุงแต่งออกมานั้นแสดงออกถึงกระบวนการทางความคิด ไหวพริบ สติปัญญาหรือแม้กระทั่งรสนิยมของผู้บรรเลง เปรียบดังรสชาติของอาหารที่แต่ละคนก็มีความชอบในรสที่แตกต่างกันไป บ้างชอบหวาน บ้างชอบเผ็ด บ้างชอบเค็ม ดังนั้นแนวทางและสำนวนที่บรรเลงออกมาจึงสามารถสะท้อนรสชาติหรือความเป็นตัวตนของศิลปินได้อีกมิติหนึ่งนั่นเอง

การบรรเลงกู่เจิงเพลงไทยแบบแผนกับความสัมพันธ์ทางสังคม

ความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ของมวลมนุษยชาติตั้งแต่อดีตในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านการเศรษฐกิจ มีความเชื่อมโยงมาจนถึงปัจจุบัน การเดินทางนำพาเอาวัฒนธรรมของแต่ละชาติแลกเปลี่ยนระหว่างกันผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิต ภาษา ศาสนาและความเชื่อ ด้วยมนุษย์รู้จักการเรียนรู้สภาพแวดล้อมเพื่อปรับตัวให้เข้ากับทุก ๆ สิ่งในธรรมชาติ รวมถึงการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากันกับวัฒนธรรมต่างชาติต่างภาษา เกิดการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน วัฒนธรรมดนตรีไทยส่วนหนึ่งมีอิทธิพลมาจากการรับเอาวัฒนธรรมดนตรีต่างชาติเข้ามาแล้วตั้งแต่อดีตกาล โดยเฉพาะในสังคมชั้นสูง การประสมประสานทางวัฒนธรรมดนตรีเริ่มจากความนิยมในหมู่เจ้านายที่สามารถมีวงดนตรีไทยในความครอบครองได้ เช่น เมื่อครั้งที่ก่อตั้งวงเครื่องสายไทยประสมเปียโนของพระสุจริตสุดา (เปรื่อง สุจริตกุล) พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นักดนตรีล้วนเป็นสตรีในราชสำนักฝ่ายใน ด้วยความแปลกใหม่นั้นเองได้กลายเป็นความนิยมที่ถือเป็น “รสนิยม” ในการฟังดนตรีไทยผสมฝรั่งของชนชั้นสูง มีนัยยะด้านสังคม สะท้อนความต้องการยกระดับให้ทัดเทียม “ฝรั่ง” แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของไทย ด้วยการรับเอาวัฒนธรรมฝรั่งหรือชาติตะวันตกเข้ามามีบทบาทเป็นเพียงส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมดนตรีไทย

กู่เจิง มีประวัติยาวนานมากกว่า 2,500 ปี กำเนิดขึ้นในแคว้นฉินจึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ฉินเจิง” เดิมกู่เจิงมีเพียง 5 สาย และพัฒนามาเป็น 13 สาย 14 สาย 16 สาย 18 สาย จนถึงปัจจุบันมีมากกว่า 20 สาย แต่ขนาดที่นิยมมากที่สุด คือกู่เจิง 21 สาย มีการกล่าวเปรียบเทียบทางด้านกายภาพของกู่เจิงกับเครื่องดนตรีไทย เช่น “จะเข้” จนมีชื่อเรียกตามความเข้าใจกันว่า “จะเข้จีน” ด้วยลักษณะทางกายภาพที่เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายเช่นเดียวกัน อีกทั้งบรรเลงด้วยการ “ดีด” คล้ายจะเข้ของไทยนั่นเอง แต่เมื่อพิจารณาวิธีการบรรเลงพบว่า กู่เจิงและจะเข้มีวิธีการบรรเลงที่มีข้อแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยกู่เจิงบรรเลงด้วยวิธีการดีด โดยผู้บรรเลงติด “เล็บปลอม” ที่ทำจากกระดองเต่า เขาสัตว์ งาช้าง ฯ ดีดลงบนสายที่วางพาด “หย่อง” แต่ละสายเรียงลำดับตามเสียงของโน้ต ในขณะที่ผู้บรรเลงจะเข้จะใช้ “ไม้ดีด” ที่ทำจากเขาสัตว์ งาช้าง หรือวัสดุอื่น ๆ เคียนด้วยเส้นด้ายและพันไม้ดีดไว้ที่ปลายนิ้วชี้ดีดลงบนสาย แต่เสียงของโน้ตเกิดขึ้นจากการใช้นิ้วกดลงบนสายบริเวณ “นมจะเข้” ผู้เขียนมีความเห็นว่ากู่เจิงมีวิธีการบรรเลงที่คล้ายเครื่องดนตรีเก่าแก่ชนิดหนึ่งของชาวตะวันตกคือ “ฮาร์ป” มากกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น

ความเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดของโลกในยุคดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบต่อหลายสิ่ง รวมถึงวัฒนธรรมดนตรีที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการดำรงชีวิตในสังคมยุคปัจจุบันที่มีการพัฒนาอย่างรุดหน้า กู่เจิงได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน อิทธิพลของดนตรีตะวันตกมีบทบาทสำคัญที่ทำให้แนวทางการบรรเลงกู่เจิงและเพลงที่บรรเลงโดยกู่เจิงในยุคปัจจุบันมีความคล้ายคลึงกับเปียโน กล่าวคือเพลงที่บรรเลงโดยกู่เจิงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่พบการประพันธ์ทำนองแนวล่าง หรือคอร์ดเพิ่มมากขึ้น มีแนวทำนองและวิธีการบรรเลงที่หลากหลายและซับซ้อนมากกว่าเดิม รวมถึงการนำเสนอรูปแบบวงดนตรีจีนที่มีความคล้ายคลึงกับวงออร์เคสตร้า (orchestra) อย่างตะวันตก

ในยุคปัจจุบันนับว่าเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์กลายเป็นอีกหนึ่งปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตของสังคมเมือง มนุษย์ก็ได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ช่วยย่นระยะทาง ระยะเวลา ข้อมูลที่ต้องการอยู่บนปลายนิ้วที่ใช้ท่องไปในโลกกว้างเพียงเสี้ยววินาที การเคลื่อนที่ของสังคมวัฒนธรรมจากทั่วโลกนำพาให้เกิดการแลกเปลี่ยน ดัดแปลง ปรุงแต่งและสร้างสรรค์ พัฒนาจนเกิดแนวทางใหม่ ๆ เพื่อสนองความต้องการในการเสพงานศิลปะในรูปแบบที่แปลกใหม่

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรสนิยมของผู้เสพด้วย แม้ว่าสังคมวัฒนธรรมดนตรีไทยจะยึดโยงกับคติความเชื่อและวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไทย ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนั้นส่งผลกระทบต่อขนบจารีตในวัฒนธรรมเพลงไทยแบบแผนให้เปลี่ยนไปด้วยอย่างเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือคติความเชื่อที่มักจะเกี่ยวเนื่องกับข้อห้าม เช่น คติความเชื่อในการ “ห้ามบรรเลงเพลงหน้าพาทย์หากไม่จำเป็น” ด้วยมูลเหตุที่เพลงหน้าพาทย์ถือเป็นเพลงชั้นสูงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงโขน ละคร ในตัวละครที่เป็นเทพเจ้า หรือใช้ในการบรรเลงในพิธีกรรมเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นสิ่งสมมติแทนองค์เทพยดาในพิธีไหว้ครูทางด้านดนตรีนาฏศิลป์ไทย ซึ่งในความเป็นจริงแล้วผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ควรหมั่นซ้อมอยู่เป็นนิจเพื่อให้เกิดความแม่นยำ ชำนาญ เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นก็ถือว่ามีความจำเป็นในการฝึกซ้อมอยู่มากทีเดียว ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่ากุศโลบายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการย้ำเตือนให้ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ควรมีสมาธิในการฝึกซ้อม สถานที่ฝึกซ้อมควรเป็นที่ที่สงบเพื่อให้เกิดสมาธิ มิควรเป็นบริเวณที่มีสิ่งเร้ามารบกวน จึงเกิดเป็นข้อห้ามว่าเพลงหน้าพาทย์ใช่ว่าจะเล่นที่ไหนก็ได้ เมื่อเกิดสมาธิในการฝึกซ้อมก็จะเกิดความแม่นยำส่งผลต่อความมั่นใจและระมัดระวังในการบรรเลง เพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธาจึงแฝงไว้ด้วยความสง่างาม องอาจ หรือความเชื่อเรื่องการห้ามดัดแปลงทำนองเพลงไทยแบบแผนมิเช่นนั้นจะเป็นการผิดครู เมื่อพิจารณาคำว่า “ผิดครู” อันหมายถึงการกระทำผิดต่อครูด้วยประการทั้งปวง อาทิ การไม่เคารพเชื่อฟัง การดูหมิ่นดูแคลน การกระทำใด ๆ ที่ไม่ได้รับการอนุญาตจากครู เนื่องด้วยเพลงไทยแบบแผนถือเป็นสมบัติของชาติที่บันทึกเรื่องราวและสติปัญญาของคีตกวีไทยในอดีต อีกทั้งวัฒนธรรมไทยก็ยึดถือการเคารพผู้อาวุโสและครูบาอาจารย์เป็นแนวปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่ด้วยปัจจัยด้านสังคมในยุคแห่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดการผ่อนปรนข้อห้ามในบางประการ แต่มิใช่การละเลยหรือละทิ้งขนบที่ดีงามเหล่านั้น หากแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์ ดังเช่นที่ปรากฏในการเรียบเรียงเพลงไทยสำหรับเปียโน โดย ณัชชา พันธุ์เจริญ (2559) กล่าวว่าเครื่องดนตรีเปียโนมีช่วงเสียงที่กว้างมาก การเรียบเรียงทำนองเพลงไทยจึงเป็นไปอย่างอิสระ จึงมิได้รักษาขนบ ผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้องว่าการเรียบเรียงเพลงไทยแบบแผนโดยมิได้รักษาขนบเพื่อใช้ในการบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีที่ไม่ใช่เครื่องดนตรีไทยนั้น ด้วยเหตุที่ศักยภาพของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดล้วนมีความเป็นปัจเจก มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ย่อมต่างกันไปแต่ละชนิดแต่ละประเภท เครื่องดนตรีที่มีช่วงเสียงที่กว้างมากอย่างเปียโนจึงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ทำนองให้มีความวิจิตรพิสดารหรือซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่ที่ความสามารถของผู้เรียบเรียงและทักษะของผู้บรรเลง ทำนองประดับเหล่านั้นช่วยเพิ่มสีสันให้เพลงมีมิติกว้างและลึกในเวลาเดียวกัน การบรรเลงเพลงไทยแบบแผนด้วยกู่เจิงก็เป็นไปเช่นเดียวกัน ด้วยช่วงเสียงที่กว้างของกู่เจิงผนวกกับแนวทางการบรรเลงที่ได้รับการพัฒนาจนสามารถเรียบเรียงแนวทำนองได้อย่างอิสระ ขณะเดียวกันวิธีการบรรเลงกู่เจิงอันมีเอกลักษณ์เฉพาะนั้นช่วยตกแต่งทำนองให้มีความวิจิตรตามแนวทางของการบรรเลงกู่เจิง การเรียบเรียงแนวทำนองในเพลงไทยแบบแผนสำหรับกู่เจิงนั้นยังคงยึดโครงสร้างทำนองหลักของเพลงไว้ หากแต่การเรียบเรียงอาจมิได้รักษาขนบตามหลักดุริยางคศิลป์ไทยทั้งหมด กล่าวคือผู้เรียบเรียงสามารถสร้างแนวทำนองอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจหรือแสดงศักยภาพของกู่เจิงให้โดดเด่นมากขึ้น ด้วยกู่เจิงสามารถบรรเลงทำนองแนวล่างในลักษณะกลุ่มโน้ตหรือคอร์ดได้คล้ายฮาร์ปหรือเปียโนจึงทำให้เกิดความไพเราะด้วยมิติที่กว้างและลึกของท่วงทำนอง

การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม: กู่เจิงกับเพลงไทยแบบแผน

“ดนตรี” เดินทางได้ไกลอย่างน่าประหลาดใจ สามารถเดินทางไปได้รอบโลกอย่างไม่มีพรมแดน และดนตรีจะนำพาเราไปในที่ที่ไม่เคยไป นำพาไปพบคนที่ไม่เคยรู้จัก พบมิตรภาพ จนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน วัฒนธรรมดนตรีจึงระคนไปด้วยกลิ่นอายและร่องรอยทางวัฒนธรรมแห่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม ภาษา ศาสนา ความเชื่อ สภาพจิตใจและอารมณ์ เราสามารถเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ได้จากวัฒนธรรมดนตรีของแต่ละชาติเพราะภาษาดนตรีคือภาษาสากล

การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับนานาประเทศ มีมาตั้งแต่สมัยอดีต ดังที่อาจารย์มนตรี ตราโมท (อ้างถึงใน สุรพล สุวรรณ, 2559) ได้กล่าวว่า วงดนตรีหญิงของไทยถูกส่งไปถวายพระเจ้ากรุงจีนตั้งแต่สมัยน่านเจ้า คนจีนก็อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในผืนแผ่นดินไทยมาช้านาน ดังที่ พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2550) กล่าวถึงกลุ่มคนจีนที่อพยพเข้ามายังประเทศไทยนั้นมี 5 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มที่ 1 เข้ามาตั้งแต่ก่อนยุคกรุงศรีอยุธยา กลุ่มที่ 2 เข้ามาในสมัยอยุธยา กลุ่มที่ 3 เข้ามาในสมัยพระเจ้าตากสิน กลุ่มที่ 4 เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 5 กลุ่มที่ 5 เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 6 การอพยพเข้ามาของคนจีนมาจากปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ความแออัด ความยากจน ไปจนถึงสภาพปัญหาทางการเมืองทำให้คนจีนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด โดยการเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลเพื่อเสาะหาแหล่งที่อยู่ที่ทำกินใหม่ เมื่อการตั้งรกรากบนแผ่นดินไทยที่มีความเป็นอิสระเสรีพบกับความอุดมสมบูรณ์ มีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย แม้เป็นคนต่างชาติต่างภาษา ต้องหาเช้ากินค่ำ อดมื้อกินมื้อ แต่ถึงกระนั้นน้ำใจไมตรีของคนไทยที่หยิบยื่นให้ก็นำความอิ่มเอมทางกายและใจให้ผู้อพยพมาจากแดนไกลได้คลายความทุกข์ลง ชาวจีนที่ตั้งรกรากจนกลายเป็นคนไทยได้รวมกลุ่มกันเป็นชุมชนในที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย ชุมชนชาวจีนที่เป็นที่รู้จักกันดีที่สุดคือย่าน “เยาวราช” ในกรุงเทพมหานคร ชาวจีนในย่านเยาวราชประกอบสัมมาชีพแตกต่างกันไป อาทิ ร้านอาหารจีน ร้านขายทอง ร้านเครื่องกังไส หรือแม้กระทั่งร้านเครื่องดนตรีจีนก็มีปรากฏอยู่ที่ “ซอยแปลงนาม” ย่านเยาวราชเช่นกัน

เครื่องดนตรีของจีนมีหลายประเภท บางชนิดก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับเครื่องดนตรีไทย เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายที่ไทยรับวัฒนธรรมมาจากจีนอย่าง “ขิม” จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดนตรีไทยไปในที่สุด “กู่เจิง” เครื่องดนตรีประเภทพิณ เป็นหนึ่งในเครื่องดนตรีชิ้นเอกชิ้นหนึ่งของจีนลักษณะเป็นกล่องไม้กลวงยาว มีสายและหย่องหนุนสาย เป็นเครื่องดนตรีที่คุ้นตาจากในภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์ย้อนยุคของจีนในรูปแบบของเครื่องดนตรีประจำกายนางเอก พระเอก หรือแม้กระทั่งเครื่องประโคมบนแดนสวรรค์ที่มักจะบรรเลงโดยหมู่นางฟ้านางสวรรค์ เป็นที่กล่าวขานกันว่าเสียงของกู่เจิงนั้นสดใสบริสุทธิ์ดุจดรุณีแรกรุ่น เสียงของกู่เจิงสามารถสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกในทำนองเพลงได้หลากหลาย เช่น อารมณ์ร่าเริง โศกเศร้า เกรี้ยวกราด หรือสามารถสร้างจินตนาการถึงความงดงามของธรรมชาติ ด้วยรูปทรงและท่าทางการบรรเลงที่มีลีลาอ่อนช้อยสวยงามผนวกกับกระแสเสียงที่ไพเราะน่าฟังจึงทำให้กู่เจิงเป็นหนึ่งในเครื่องดนตรีจีนที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง

ผู้เขียนเองมีความทรงจำในวัยเด็กกับเสียงเพลงประกอบรายการ “พรุ่งนี้วันพระ” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ก่อนวันพระหนึ่งวัน เสียงเพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีแปลกหูแต่มีความไพเราะชวนหลงใหลจนยากจะลืมนั้นสร้างความแปลกใจว่าคือเสียงของเครื่องดนตรีชนิดใด ครั้นจินตนาการว่าเสียงนั้นใสกังวานคล้ายเสียง “ขิม” ที่คุ้นหน้าคุ้นตาในหมู่นักดนตรีไทย พลันก็ต้องสะดุดกับเสียงที่มีลักษณะที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของสายหลาย ๆ สายเรียงต่อเนื่องกันในลักษณะขึ้น ๆ ลง ๆ ซึ่งไม่พบว่าขิมจะให้เสียงเช่นนั้นได้ เสียงนั้นยังคง

ตรึงใจผู้เขียนเรื่อยมาเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งได้คำตอบว่าเพลงที่ได้ยินคือส่วนหนึ่งของเพลงลาวล่องน่าน จาก “วงภุมริน”

ชนก สาคริก สายสกุล “ศิลปบรรเลง” เป็นหนึ่งในบุคคลที่มีบทบาทสำคัญอีกท่านหนึ่งที่สร้างคุณูปการให้แก่ดนตรีไทย เป็นกรรมการชุดแรกผู้ก่อตั้งมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) สถานที่สอนดนตรีไทยให้แก่ผู้ที่มีความสนใจ และยังสอนการบรรเลงเพลงไทยแบบแผนด้วยเครื่องดนตรีต่างชาติชนิดต่าง ๆ อาทิ ซีตาร์ (พิณอินเดีย) ด่านโบว (พิณเวียดนาม) ซองก๊อก (พิณพม่า) เป็นต้น อาจารย์ชนก สาคริก ริเริ่มนำกู่เจิงมาบรรเลงร่วมกับวงเครื่องสายไทยเป็นคนแรก (ชนัดดา ชั้นบุญ, ธัญญารัตน์ สาคริก, นันทิภา ตั้งปรัชญากูล, และอัษฎาวุธ สาคริก, 2561 น. 92 – 97) นำเสนอเพลงไทยแบบแผนผ่านเครื่องดนตรีกู่เจิง ด้วยความไพเราะและแปลกใหม่จึงทำให้กู่เจิงเป็นที่สนใจและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในชื่อสำเนียงแต้จิ๋วที่เรียกว่า “โกวเจ็ง หรือ เจ้ง” ชนก สาคริก เล่าว่าได้พบกับกู่เจิงที่ร้านเครื่องดนตรีจีน ซอยแปลงนาม ถนนเยาวราช และได้ซื้อกลับมาตัวหนึ่งโดยที่ยังไม่ทราบวิธีการเล่นพิณชนิดนี้แต่อย่างใด จึงได้คิดวิธีดีดกู่เจิง “แบบไทย” ขึ้นเองจากแนวคิดวิธีดีดต่าง ๆ ตามหลักธาตุในธรรมชาติทั้ง 5 ได้แก่ธาตุดิน น้ำ ไฟ ไม้ และทอง ชนก สาคริก (การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 พฤษภาคม 2560) กล่าวถึงการริเริ่มนำกู่เจิงมาบรรเลงเพลงไทยแบบแผนว่า

> “...กู่เจิงตั้งเสียงด้วยระบบ 5 เสียง (pentatonic scale) เหมาะกับการบรรเลงเพลงไทยสำเนียงต่าง ๆ ความพิเศษจึงอยู่ที่การกรีดสายหรือการดีดสายต่อเนื่องกันหลาย ๆ สาย จะเกิดเสียงที่ไพเราะอ่อนหวานใช้ประดับทำนองเพลงให้มีความอ่อนหวาน และเป็นเอกลักษณ์ที่พบในเครื่องดนตรีที่ตั้งเสียงด้วยระบบนี้ และพบมากที่สุดในเครื่องดนตรีเอเชีย...”

การบรรเลงเพลงไทยแบบแผนด้วยกู่เจิง ชนก สาคริก ได้นำเสนอในรูปแบบของการบรรเลงวงเครื่องสายประสม วงกู่เจิงหมู่ รวมไปถึงเดี่ยวกู่เจิง ในการประสมวงนั้นวงดนตรีไทยประเภทเครื่องสายสามารถพิจารณาในการเทียบเสียงและปรับหาทางให้เข้ากันได้อย่างกลมกลืนง่ายกว่าเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตีอย่างปี่พาทย์ (อานันท์ นาคคง, 2561) ด้วยกายภาพของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายสามารถปรับ “สาย” เพื่อเทียบเสียงให้สนิทสนมกันตามความต้องการ แต่หากการปรับสายนั้นส่งผลต่อความตึง-หย่อนของสายไม่เอื้อต่อการบรรเลงได้ดีนัก ก็มีวิธีในการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีอื่น เช่น การเปลี่ยนบันไดเสียงในการบรรเลงเช่นเดียวกับวิธีการบรรเลงเครื่องสายปี่ชวา เป็นต้น กู่เจิงก็สามารถเปลี่ยนบันไดเสียงให้สามารถบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีไทยได้กลมกลืนเช่นกัน

ระบบเสียงของกู่เจิงกับเพลงไทยแบบแผน

กู่เจิงขนาดมาตรฐานที่นิยมบรรเลงมี 21 สาย ตั้งสายด้วยระบบ 5 เสียง คือ 1(โด) 2(เร) 3(มี) 5(ซอล) 6(ลา) ในบันไดเสียง C major เมื่อเทียบเสียง 1(โด) กับเสียงโน้ตดนตรีตะวันตกเสียงจะเท่ากับเสียง D(เร) กู่เจิงสามารถเปลี่ยนบันไดเสียงได้ด้วยวิธีการปรับสายด้วยประแจตั้งสายหรือการเลื่อนหย่องไปตามตำแหน่งของโน้ตที่ต้องการ การกำหนดชื่อของบันไดเสียงต่าง ๆ เป็นไปตามเสียงของโน้ตในตำแหน่งที่ 1 เช่น 1 = D เรียกว่าบันไดเสียง D major หรือ 1 = G เรียกว่าบันไดเสียง G major อย่างไรก็ดีไม่ว่าจะตั้งเสียงของกู่เจิงให้อยู่ในบันไดเสียงใดก็ตามการบันทึกโน้ตและการอ่านออกเสียงโน้ตยังคงเป็น C major เสมอ ๆ

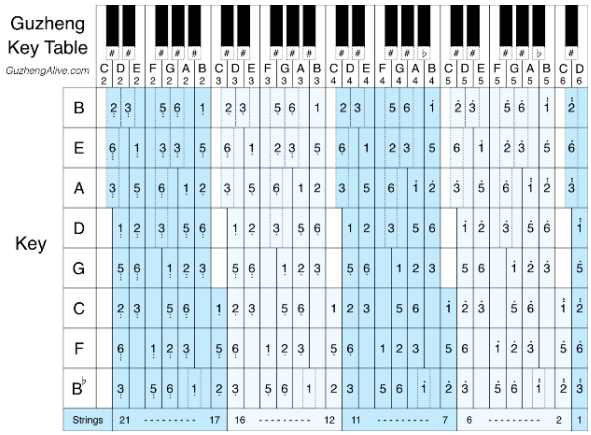

ภาพที่ 2 ตารางแสดงบันไดเสียงต่าง ๆ เมื่อเทียบกับบันไดเสียงของเครื่องดนตรีตะวันตก
ที่มา: Guzheng Alive, 2020, (https://guzhengalive.com/keys)

วิธีการบรรเลงที่แสดงเอกลักษณ์ของกู่เจิงได้ชัดเจนคือการกดสายซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การกดสายเพื่อดีดเสียง 4(ฟา) กับ 7(ที) คือการใช้มือซ้ายกดสายด้านซ้ายของหย่องหนุนสายกู่เจิงเพื่อให้สายตึงขึ้น เมื่อต้องการดีดเสียง 4(ฟา) จะกดสายในตำแหน่งที่ 3(มี) ให้เสียงสูงขึ้นครึ่งเสียงนั่นเอง อีกลักษณะหนึ่ง คือ การกดสายเพื่อโหยเสียงหรือเอื้อนเสียง ซึ่งต้องการน้ำหนักในการกดสายที่มากกว่าลักษณะแรกเพื่อให้ได้เสียงที่สูงขึ้นเท่ากับเสียงลำดับถัดไปจากโน้ตเสียงนั้นเต็มเสียงตามลักษณะของบันไดเสียง 5 เสียง (pentatonic scale) เช่น กดสายที่ 1(โด) สูงขึ้นเท่ากับเสียง 2(เร) หรือกดสายที่ 3(มี) สูงขึ้นเท่ากับเสียง 5(ซอล) เป็นต้น กัวหยุนเสียง (การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 ธันวาคม 2559) แสดงความเห็นว่า การโหยเสียงหรือเอื้อนเสียงของกู่เจิงมีทั้งการกดสายโหยเสียงให้สูงขึ้น และการปล่อยสายโหยเสียงให้กลับสู่เสียงปกติของเสียง ๆ นั้น กล่าวได้ว่าการโหยเสียงหรือเอื้อนเสียงนั้นสามารถสร้างมิติและสีสันให้กับท่วงทำนองคล้ายกับลักษณะการขับร้อง “เอื้อน” ในเพลงไทยแบบแผนนั่นเอง จึงพบว่าการโหยเสียงจะพบในเนื้อทำนองหลักมากกว่าทำนองแนวล่าง นอกจากนี้ยังมีวิธีการบรรเลงต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น การกรอสาย การเขย่าสาย การดีดคอร์ด

การบรรเลงเพลงไทยแบบแผนด้วยกู่เจิงนั้นพบว่า กลุ่มเพลงไทยที่นิยมนำมาเรียบเรียงสำหรับการบรรเลงกู่เจิงมากที่สุด คือ เพลงไทยแบบแผนประเภทเพลงภาษาต่าง ๆ ได้แก่ สำเนียงจีน สำเนียงลาว สำเนียงเขมร สำเนียงมอญ เนื่องด้วยเป็นกลุ่มเพลงไทยแบบแผนที่จัดอยู่ในระบบ 5 เสียง ตรงกับบันไดเสียงของกู่เจิง ซึ่งง่ายต่อการเรียบเรียงและการบรรเลง (อธิพัชร์ สุวรรณวัฒนะ, 2562) กู่เจิงได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้มีวิธีบรรเลงหลากหลายซึ่งส่วนหนึ่งรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมดนตรีตะวันตก ยกตัวอย่างเพลง “หลิวหยางเหอ” แปลว่า “แม่น้ำหลิวหยาง” ในท่อนสุดท้ายวิธีการบรรเลงได้รับอิทธิพลมาจากการบรรเลง “ฮาร์ป” ดังตัวอย่าง

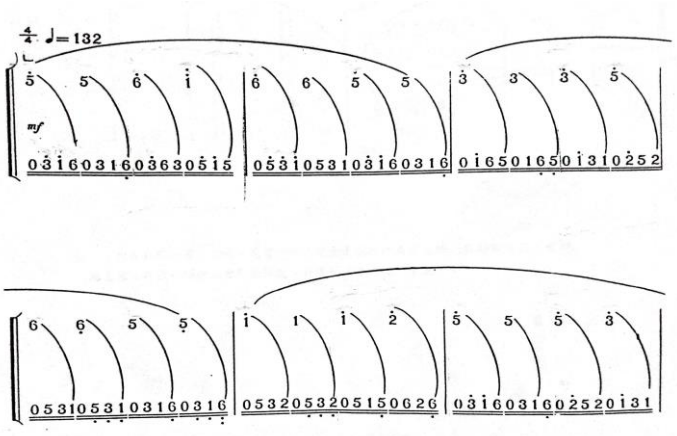

ภาพที่ 3 โน้ตกู่เจิงเพลงหลิวหยางเหอ ท่อนที่บรรเลงด้วยการดีดแบบฮาร์ป จาก โน้ตเพลง Guzheng Intermediate 1 โดยหลี่หยาง
ที่มา: หลี่หยาง (ม.ป.ป. 1)

ผู้ประพันธ์ต้องการสื่ออารมณ์ของเพลงให้จินตนาการถึงระลอกของคลื่นในแม่น้ำหลิวหยาง ลักษณะการบรรเลงเป็นกลุ่มเสียงคล้ายคอร์ดโดยการดีดไล่เสียงลงต่อเนื่องกันเป็นชุด ๆ ผู้เขียนใช้แนวทางการเรียบเรียงนี้ไปใช้ในการเรียบเรียงโน้ตเพลงสำหรับการบรรเลงกู่เจิงประกอบวงเครื่องสายสากลของวิทยาลัยนาฏศิลป เพลง “เขมรไทรโยค” เพื่อสื่อความหมายถึงเสียงของน้ำตกไหลลงจากหน้าผาสูงตามทำนองของเพลงเขมรไทรโยค ท่อนที่ 2 ดังนี้

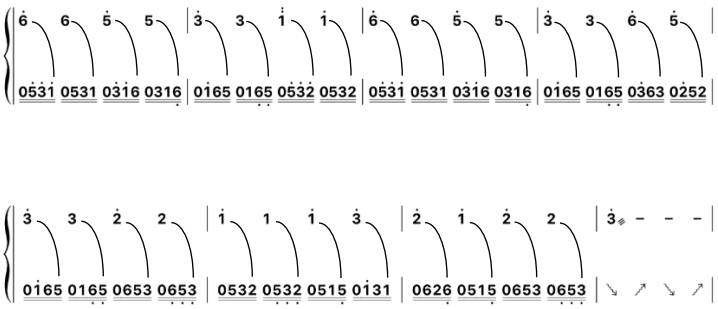

ภาพที่ 4 โน้ตกู่เจิงเพลงเขมรไทรโยค ท่อนที่ 2 เรียบเรียงให้บรรเลงด้วยการดีดแบบฮาร์ป
ที่มา: ผู้เขียน

การประพันธ์เพลงที่บรรเลงโดยกู่เจิงที่ปรากฏหลังยุคปฏิวัติวัฒนธรรมจีนในช่วง ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 2509) เป็นต้นมาส่วนใหญ่เป็นเพลงสองมือ กัวหยุนเสียง ได้นิยามเพลงสองมือไว้ว่า เพลงสองมือคือเพลงที่ใช้ทั้งมือขวาและมือซ้ายบรรเลงไปพร้อมกัน โดยมือขวาบรรเลงเนื้อทำนอง (melody) ส่วนมือซ้ายบรรเลงทำนองแนวล่างอาจเป็นคอร์ด (chord) หรือเนื้อทำนองอีกแนวหนึ่งก็ได้ ลักษณะของการประพันธ์เพลงที่บรรเลงโดยกู่เจิงนี้ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกอย่างฮาร์ปและเปียโน ซึ่งเดิมนั้นเพลงที่บรรเลงโดยกู่เจิงเป็นเพลงมือเดียวหรือเพลงที่ใช้มือขวาบรรเลงเนื้อทำนองในขณะที่มือซ้ายใช้ในการตกแต่งทำนองเท่านั้น (กัวหยุนเสียง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 ธันวาคม 2559) ถึงแม้ว่าเพลงที่บรรเลงโดยกู่เจิงที่ปรากฏหลังยุคปฏิวัติวัฒนธรรมจีนจะได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ดีเพลงที่บรรเลงโดยกู่เจิงแบบดั้งเดิมของจีนหรือเพลงมือเดียวก็ยังคงได้รับความนิยม

อยู่มิเสื่อมคลาย อาทิ เพลงเกาซานหลิวสุ่ย (gao shan liu shui) หรือ ธารน้ำเขาสูง เพลงหยวีโจวช่างหว่าน (yu zhou shang wan) หรือเรือประมงยามสายัณห์ เพลงชูสุ่ยเหลียน (chu shui lian) หรือบัวพ้นน้ำ เพลงที่บรรเลงโดยกู่เจิงดั้งเดิมของจีน โดดเด่นด้วยการตกแต่งทำนองด้วยมือซ้าย การกดสายเอื้อนเสียง การเขย่าสาย การกรีดสาย ฯ ล้วนเป็นวิธีการบรรเลงที่แสดงเอกลักษณ์เฉพาะของกู่เจิงได้อย่างชัดเจน และสามารถนำมาใช้กับการบรรเลงเพลงไทยแบบแผนด้วยกู่เจิง รูปแบบของการบรรเลงกู่เจิงเพลงไทยแบบแผนนั้นผู้เขียนจำแนกการบรรเลงออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การบรรเลงรวมวง

1.1 หมายถึงการบรรเลงกู่เจิงประสมกับวงดนตรีไทยตามแบบแผน เช่น วงเครื่องสาย วงปี่พาทย์ วงมโหรี หรือการบรรเลงกู่เจิงประสมกับเครื่องดนตรีไทยประเภทต่าง ๆ ที่ไม่ได้คำนึงถึงแบบแผนของการประสมวงก็ได้ การบรรเลงรวมวงในรูปแบบของการประสมวงนี้จึงควรคำนึงถึงเรื่องระบบเสียงและบันไดเสียงในการบรรเลงเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่นับว่ามีความสำคัญ ปัจจัยเรื่องระบบเสียงนี้เนื่องด้วยระบบเสียงของไทยเป็นระบบ “หนึ่งเสียงเต็ม” (ระยะห่างของช่วงเสียงที่เฉลี่ยเท่ากันในดนตรีไทย) จึงอาจเกิดภาวะของเสียงที่ไม่สนิทกันในบางตัวโน้ต ระหว่างเสียงของเครื่องดนตรีไทยกับเสียงกู่เจิง ด้วยกู่เจิงมีช่วง “ครึ่งเสียง” แบบระบบเสียงดนตรีตะวันตก อย่างไรก็ดีก็มิได้เป็นปัญหาสำคัญนักในการร่วมบรรเลงกับดนตรีไทยแต่กลับเป็นรสชาติที่ผสมผสานกันในมิติของเสียงเครื่องดนตรีต่างชาติต่างภาษาที่มีความเป็นเอกลักษณ์และแสดงความเป็นตัวตน การปรับเข้าหากันในเรื่องของบันไดเสียงถือเป็นองค์ประกอบหลักของการบรรเลงรวมวงดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายสามารถปรับเสียงเข้าหากันได้สะดวกกว่าเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีหรือเครื่องเป่าที่มักมีเสียงตายตัว

1.2 หมายถึงการบรรเลงกู่เจิงหลายเครื่องพร้อมกัน อาจมีเครื่องประกอบจังหวะหรือไม่มีก็ได้ ดังที่ปรากฏในการบรรเลงกู่เจิงหมู่ของวง “ภุมริน” ที่บรรเลงกู่เจิงหลายเครื่องโดยการแยกกลุ่มวิธีการบรรเลงออกเป็นธาตุต่าง ๆ แต่ละกลุ่มธาตุนั้น ๆ ก็บรรเลงตามวิธีของตนเองสอดประสานกันในท่วงทำนอง

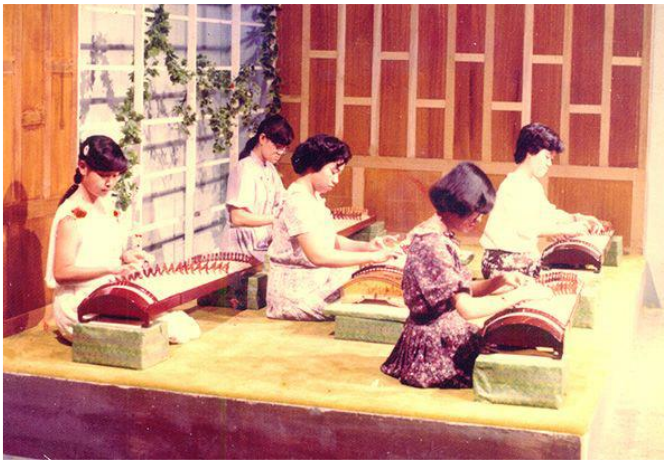

ภาพที่ 5 กู่เจิงหมู่ วงภุมริน
ที่มา: ชนก สาคริก, ม.ป.ป., (https://app.box.com/s/78cj7k1xzmr832w97jg3gj5hekjdzovr)

2. การบรรเลงเดี่ยว

การบรรเลงเดี่ยวกู่เจิงในเพลงไทยแบบแผนจะมีเครื่องประกอบจังหวะด้วยหรือไม่มีก็ได้ ซึ่งการบรรเลงในรูปแบบของการบรรเลงเดี่ยวกู่เจิงนั้นจะมีความเป็นอิสระด้านมิติของการบรรเลงทั้งมิติของทำนองและจังหวะ กล่าวคือ ผู้เรียบเรียงสามารถเรียบเรียงทำนองเพลงบนพื้นฐานของโครงสร้างเพลงไทยแบบแผนเดิม อาจมีการปรับปรุงแนวทำนองด้วยการประดับทำนองลักษณะต่าง ๆ เช่น การประดับทำนองหลัก (melody) ด้วยกลวิธีตามแนวทางการบรรเลงกู่เจิงอย่างการกดสาย การเขย่าสาย การกรีดสาย ฯ ทำนองหลักของกู่เจิงสามารถดัดแปลงเพื่อให้เหมาะสมและสะดวกต่อการบรรเลงกู่เจิงตามความเหมาะสม ผสมผสานการเรียบเรียงทำนองแนวล่างลักษณะต่าง ๆ เช่น ทำนองรอง ทำนองเชื่อม คอร์ด ทำนองแนวล่างนี้ช่วยปรุงแต่งให้ทำนองเพลงมีความน่าสนใจมากขึ้น ทำนองแนวล่างอาจมีมากกว่า 1 แนวขึ้นไป หลี่หยาง (การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 สิงหาคม 2562) อธิบายพร้อมยกตัวอย่างเพลงลาวแพนประพันธ์โดยศิลปินชาวจีน “หลี่ฮุย” ให้มีทำนองแนวล่างถึง 2 แนว รวมเนื้อทำนองด้วยเป็น 3 แนว ดังนั้นแนวทำนองที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดความซับซ้อนอย่างมากในการบรรเลง ดังนั้นผู้บรรเลงจึงต้องอาศัยทักษะในการบรรเลงขั้นสูงจึงจะสามารถคิดวิธีในการบรรเลงให้ออกมาได้อย่างสมบูรณ์

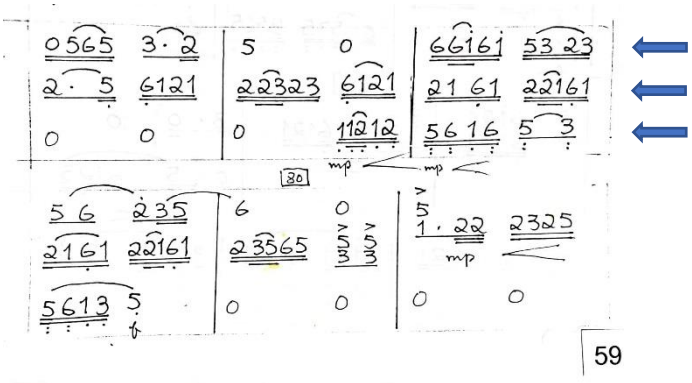

ภาพที่ 6 ตัวอย่างทำนอง 3 แนวในโน้ตเพลงลาวแพน จาก หนังสือโน้ตเพลงสำหรับดนตรีจีนโบราณ เล่ม 2
ที่มา: หลี่หยาง (ม.ป.ป. 2)

สรุปและอภิปราย

แต่ละชาติแต่ละภาษาย่อมมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง อาจมีความละม้ายคลายคลึงกันบ้างด้วยปัจจัยการเคลื่อนที่ของวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อมโยงกันมายาวนาน ถึงอย่างไรก็ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง บทเพลงในทุกวัฒนธรรมมีหน้าที่หลักในการจรรโลงใจให้มนุษย์ผ่อนคลายและมีความสุข เราสามารถใช้วัฒนธรรมดนตรีในการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ เกิดสันติภาพ เสรีภาพ ภราดรภาพ สังคมไทยเป็นสังคมแห่งความเอื้ออาทรและไมตรีต่อเพื่อนมนุษย์ คนไทยสามารถก้าวผ่านวิกฤตต่าง ๆ ได้เสมอด้วยการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเป็นสังคมวัฒนธรรมแห่งการให้และมิตรภาพที่สามารถเข้าได้กับทุกวัฒนธรรม อีกทั้งพระเมตตาแห่งพระราชวงศ์ไทยที่ทรงทำนุบำรุงและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทยมิให้สูญสิ้นและยังทรงเป็นทูตทางวัฒนธรรมเพื่อการเจริญสัมพันธไมตรีกับมิตรประเทศ และเหนือสิ่งอื่นใดคือความรักสมัครสมานสามัคคีของคนในชาติที่ร่วมใจกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคงไว้ซึ่งเอกราชแห่งชาติไทยสืบไป

รายการอ้างอิง

จุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี, สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า. (2554). *ความในใจของข้าพเจ้า.* ดีเอ็มจี.

ชนก สาคริก. (ม.ป.ป). *วิธีดีดพิณกู่เจิงแบบไทย.* https://app.box.com/s/78cj7k1xzmr832w97jg3gj5hekjdzovr

ชนัดดา ชั้นบุญ, ธัญญารัตน์ สาคริก, นันทิภา ตั้งปรัชญากูล, และอัษฎาวุธ สาคริก. (2561). *สายประสม เมื่อจันทร์กระจ่างฟ้า นบบูชา ครูจันทร์ โตวิสุทธิ์ 22 เมษายน 2561 เพลงชนก มุทิตาจิต 72 ปี ครูชนก สาคริก 28 เมษายน 2561.* มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง).

ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2559). *สดับทิพย์ดุริยางค์ ศาสตร์การเรียบเรียงเพลงไทยสำหรับเปียโน.* ธนาเพรส.

พรพรรณ จันทโรนานนท์. (2550). *ชาวจีนในไทยมาจากไหน เปิดประวัติการอพยพยุคแรกเริ่ม ถึงการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม.* https://www.silpa-mag.com/songwad-century/article_26173

พิชิต ชัยเสรี. (2557). *การประพันธ์เพลงไทย.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มติชนออนไลน์. (2562, 5 พฤษภาคม). *พระราชประวัติ สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ.* https://www.matichon.co.th/court-news/news_1481160

สุรพล สุวรรณ. (2559). *ดนตรีไทยในวัฒนธรรมไทย.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หลี่หยาง. (ม.ป.ป. 1). *โน้ตเพลง Guzheng Intermediate 1 โดยหลี่หยาง.* ม.ป.ท.

หลี่หยาง. (ม.ป.ป. 2). *หนังสือโน้ตเพลงสำหรับดนตรีจีนโบราณ เล่ม 2.* ม.ป.ท.

อธิพัชร์ สุวรรณวัฒนะ. (2562). *การเรียบเรียงเพลงไทยตามแนวทางการบรรเลงกู่เจิง.* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

อานันท์ นาคคง. (2561). เครื่องสายประสม ประสานสังคมสยาม. *สายประสม เมื่อจันทร์กระจ่างฟ้า นบบูชา ครูจันทร์ โตวิสุทธิ์ 22 เมษายน 2561 เพลงชนก มุทิตาจิต 72 ปี ครูชนก สาคริก 28 เมษายน 2561.* มูลนิธิหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง).

อัศนีย์ เปลี่ยนศรี. (2555). *พินิจดนตรีไทย เล่ม 2 ชุด "สารัตถะดนตรีไทย".* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Guzheng Alive. (2020, November). Guzheng Key Table. *KEY CHANGES.* https://guzhengalive.com/keys